

Шағын және орта бизнесті дамытудың әлеуметтік мәнінің негіздері

Шағын және орта бизнес нарық экономикасында белгілі бір экономикалық және әлеуметтік қызмет атқарады, қазіргі қоғамда маңызды роль атқарады. Барлық экономикалық дамыған елдер қаржылық тұрақтылық пен әлеуметтік қолайлы жағдайға кәсіпкерліктің дамуы арқылы жетті. Нарықтық экономикаға көшкен кез келген елдің экономикалық тарихы осы шындықты дәлелдейді.

Сонымен қатар, батыс еуропалық пост-социалды мемлекеттері нарықты экономикаға бизнестің маңызды роль атқаратындығын дәлелдеп отыр. Қазақстан экономикасында оның қызмет етуінің актуалдығын болжамдау қиын емес. Біздің елімізде шағын және орта кәсіпкерліктің дамуына объективті қажеттіліктен туындаған қалтқысыз қадағалау қойылды.

Шағын және орта кәсіпорындар - экономиканың негізі, өйткені кәсіпкерлер нарық конъюктурасының өзгеруіне жедел жауап береді, өз қорларын, тұрып қалған күштері мен адамдарын жұмылдырады. Сондықтан, Шағын кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау Қазақстан экономикасының қазіргі кезеңінде тұрақтандыруға әсер етеді. Шағын және орта бизнеске мемлекеттік көмек көрсету Қазақстан Республикасының Президенті жарлығына да және өкіметтік құжаттарда көрсетілгендей, экономика реформасы бағытында маңызы зор. Бәсекелестің дамуына әсер етіп, қызмет және тауармен тұтынушы нарығын толтырып, жаңа жұмыс орындарын құруға, кәсіпкерлер мен меншік иелерінің кең топтарының дамуына әсер етті[2].

Шағын және орта бизнес түріндегі кәсіпкерлік біздің елімізде зор болашаққа ие болуы тиіс. Осыған байланысты, барлық деңгейдегі мемлекеттік құрылымдарға әлі де бизнес кең тыныс алу үшін және мемлекеттегі тұрақтылықтың негізі болуы үшін көп істер атқаруы қажет болып отыр.

2009 жылдың 6 наурыздағы «Дағдарыстан жаңару мен дамуға» атты Қазақстан халқына жолдаған жолдауында Үкімет шағын және орта бизнестің бәсекеге қабілеттілігін ынталандыру жөнінде дәйекті жұмысты жалғастыруы тиіс, - деп атап көрсетілді. Бұл кәсіпкерліктің экономикадағы рөлінің жоғарылығын, оны ұйымдастыру, дамыту мен қолдауға назар аудару қажеттігін көрсетеді[3]. Мемлекет деңгейіндегі нарықты экономикаға өткен елдерде шағын және орта бизнеске өту және оны дамыту жүздеген жылдарға созылды. Қазақстанда экономиканың осы секторы санаулы жылдарда дамыды. Ша-

ғын кәсіпкерлікті қолдау және дамыту бағытындағы мемлекеттік бағдарламаның Қазақстанда шағын және орта кәсіпкерліктің дамуы мен құрылымдарының негізін қалады және осы қайтымсыз процесстер тенденциясын жасады.

Шағын және орта кәсіпкерліктің құрылуы мен дамуы өнеркәсіп секторының диверсификациясымен бірлесуі "Қазақстан 2030" стратегиясының негізін құрайды. Бизнеске бейімделу экономикаға ерекше сипат беріп, оның дамуының шешуші факторы болып табылады, бірақ шағын және орта кәсіпкерліктің дамуына басмектеп сараптама жасау тұрақты түрде бақылау жүргізуі қажет.

Өндірістің дамуымен адамдар әртүрлі экономикалық проблемалармен кездесті. Шағын және орта кәсіпкерліктің даму тарихы орта ғасырдан басталды. Сол кездің өзінде көпестер, саудагерлер бастаушы кәсіпкерлерге жатқан. Шағын және орта кәсіпкерліктің даму тарихы бір мезгілде айырбас қатынасының, қоғамдық еңбек бөлінісінің, біртұтас нарықтық қатынастарының даму тарихы болып табылады. Бұл проблемалар бір-бірімен тығыз байланысты, олардың біреуі дамыса, қалғанының дамығанын білдіреді.

Шағын және орта бизнес іске қатысушылар арасындағы іскерлік қатынасты сипаттайды. Қандай да бір іспен айналысқан адам – іскерлік адам, бизнесмен болып табылады. Іс деген түсінік астында экономикалық іс-әрекет жатыр.

Бизнес - материалдық игілік өндіретін және қызмет көрсету арқылы жүзеге асатын шарушылық іс-әрекет. Ал, бизнесмен қызметті жүзеге асыру барысында өзімшілдік пайда табу мақсатын ұстанады.

Шағын және орта бизнес материалдық игілікті өндіру немесе қызмет көрсету арқылы табыс табуға бағытталған тұлғаның атқаратын экономикалық қызметі.

Нарықтық жүйенің маңызды ерекшелігінің бірі – кәсіпкерлік болып табылады. Кәсіпкерлер өнддірісте, халыққа қызмет көрсетуде жаңа идеялар ойлап табады және жаңа тауарлар ойлап шығаруға ұмтылады. Олар басқалардың энергиясын шоғырландырып, ортақ мақсатқа жетуге бағыттайды.

Шағын және орта бизнес - коммерциялық нәтижеге жету үшін іскер адамдардың ішінен шығатын энергия. Оның мәні бастаған істі толық тәуекел арқылы алып жүру.

Бизнесмендер - іскерлік әлемде коммерциялық мүмкіндікті көре алатын, керекті капиталды

сала алатын, операцияны қалай жүргізу керек екенін білетін және тәуекелге бел буа білетін, табысқа және шығынның шығуына жауапты болатын тұлғалар [4].

Егер «бизнес» терминінің эволюциясының қалай қалыптасқанын қарастыратын болсақ; 1723ж. Парижде басылып шыққан «Коммерцияның жалпылай сөздігінде ең алғаш «кәсіпкер» ұғымы, яғни «объектіні өндіру немесе құруда өзіне міндеттеме алатын адам» пайда болған [5].

Шағын кәсіпкерлік - бұл нарықтық экономика субъектілерінің белгілі бір анықталған критерийлер, көрсеткіштер және заңдар негізінде жүзеге асырылатын кәсіпкерлік қызметі. Әлемдік және отандық тәжірибе көрсетіп отырғандай, әр түрлі ұйымдық-құқықтық нысандардағы кәсіпорындардың шағын кәсіпкерлік субъектілеріне жатқызылуының негізгі критерийі жұмысшылардың саны болып табылады.

Кесте 1. Кәсіпкер ұғымының эволюциясы

Автор	Түсінік
1725ж. Р. Кантильон:	Кәсіпкер – ол нарық жағдайында тәуекел етуімен байланысты іс-әрекеттер жиынтығын жүзеге асыратын адам
1776ж. А. Смит:	Бизнес – кәсіпорының меншік иесі
1797ж. К. Бодо:	Кәсіпкер – ол белгілі бір жүзеге асырылатын іске жауапкершілігі бар адам
1803ж. Ж.Б. Сэй:	Бизнес – екі өндіріс факторлары еңбек пен капиталдық тәуекел жағдайындағы шағармашылық үйлесуі;
1876ж. Ф. Уокер:	Кәсіпкер – ол өзінің ұйымдастырушы-лық қабілеттілігімен пайда табатын адам
1934ж. И. Шумпетер:	Кәсіпкер – инновациялардың көзі және дамудың қозғаушы күші, новаторлар
1964ж. П.Друкер:	Кәсіпкер – белгілі бір мүмкіндіктерден мейілінше көп пайда түсіретін адам
1975ж. А. Шапиро:	Кәсіпкер – ол әлеуметтік-экономикалық механизмдерді ұйымдастырушы

«Бизнес» ұғымымен «кәсіпкерлік» түсінігі тығыз байланысты. Көп жағдайда оларды синонимдер ретінде қолданады, бірақ ол дұрыс емес, себебі бұл ұғымдардың мазмұнының көптеген айырмашылықтары бар. Кәсіпкерлік жаңа өнім түрлерін, жұмыстар мен қызметтерді жасау және игеру үшін мүмкіндіктер іздеу мен жүзеге асыруға, тәуекелге байланысты жаңашыл, ынталы шаруашылық қызмет деп түсіндіріледі. Барлық жаңаны іздейтін, басқалар жасамаған немесе басқаша жасайтын іскер адамдар кәсіпкерлер болып саналады.

Бұл жаңа және күрделі идеялардың жүзеге асуы, материалдық құндылықтар арқылы, бизнесті ұйымдастыру үшін зияткер және іскер адамның белсенділігі. Шағын және орта бизнес - пайда әкелетін кез-келген өзіндік, дербес іс-әрекет.

Шағын және орта кәсіпкерліктің мәні оның принциптерінде жақсы көрінеді: адамдарға бағытталғаны, сатып алушыларға қызмет көрсетуі, фирманың мәдени ортасын қолдау, серіктестік рухтың, өзара сыйластықтың және үнемі алға шығуға ұмтылыстың болуы.

Шағын және орта бизнес - бұл экономикалық белсенділіктің ерекше түрі. Ол өзіндік бастамашылыққа, жауапкершілікке негізделген инновациялық кәсіпкерлік идея.

Экономикалық белсенділік – қоғамдық

өндіріске жеке адамның қатысу нысанын және өзінің, жаңа мүшелерінің өмір сүруін қамтамасыз ету үшін қаражат табу тәсілі. Жеке адамның қоғамдық өндіріске қатысуының бұл нысаны функционалды міндеттеме немесе олардың комбинациясы болады. Егер ол келесі тұлға ретінде қатысса:

- Үнемі және кепілді табыс әкелетін объектінің, жылжымайтын мүліктің жәнетағы басқа меншік иесі ретінде (жалға берілетін үйдің иесі).
- Еңбек күшін сататын жалдамалы жұмыскер ретінде (сварщик, сатушы, автокөлік жуушы және т.б.).
- Жеке дара өндіруші ретінде (өз еңбектерін өткізу арқылы табатын табысына өмір сүретін «дербес» суретші немесе автокөлікті такси ретінде қолдану арқылы табысына өмір сүретін жүргізуші және т.б.).
- Менеджер ретінде (біреудің кәсіпорынын басқарушы).
- Қорғаныс - күзет қызметкері ретінде (қарашын, күзетші т.б.).

Шағын және орта бизнес жаңа тауарды өндіру болсын, қызметті басқа профильге ауыстыру және жаңа кәсіпорын ашу болсын инновациялық мезеттің болуын талап етеді. Өндірісті басқарудың жаңа жүйесі, өндірісті ұйымдасты-

рудың жаңа тәсілін және жаңа технологияны енгізу - бұлардың барлығы инновациялық мезет болып есептеледі.

Кәсіпкерлік белсенділіктің негізгі субъектісі – кәсіпкер болып табылады. Бірақ, кәсіпкер жалғасу субъектісі бола алмайды. Өйткені, ол тұтынушымен үнемі қарым-қатынаста болады. Сонымен қатар бұл жерде көмекші немесе қарсы шығушы ретінде мемлекет те қатынасқа түседі. Тұтынушы да, мемлекет те, жалдамалы жұмысшы да (егер кәсіпкер жалғыз жұмыс істемесе), бизнес бойынша әріптестер де кәсіпкерлік субъектілер категориясына жатады [5].

Бизнесмен мен тұтынушы арасындағы қарым-қатынаста кәсіпкер белсенді субъект категориясына жатады, ал тұтынушыға әрекетсіздік қасиет тән. Осы қатынасты талдай келе, тұтынушы кәсіпкерлік процестің индикаторын атқаратындығын айта кеткен жөн. Бұл түсінікті. Өйткені, кәсіпкер қызметінің пәнін құрайтын заттарға тұтынушы оң баға бергенде ғана бұл заттар өтімді болады. Мұндай бағалау тұтынушы арқылы жүзеге асады және қандай да бір тауарды сатып алуға дайын екенін білдіреді. Кәсіпкер өз қызметін ұйымдастыруда тұтынушының көңіл-күйін, қалауын және күтуін елемей қоймайды.

Кәсіпкердің тұтынушыға әсер ету тәсілдерінің негізгі факторлары:

- Тауардың тұтынушы мүддесіне сай келуі;
- Сапасы;
- Тауар бағасы және қол жетімділігі;
- Тауар әмбебаптығының деңгейі;
- Сыртқы түрі және буып-түюі;
- Басқа өндірушілер тауарынан жағымды айырмашылықтары және тұтынушының олармен танысуға мүмкіндігі;
- Сатудан кейінгі қызмет көрсетуді пайдалану мүмкіндігі;
- Жалпы қабылданған және мемлекеттік стандарттарға тауардың сәйкестігі;
- Тауар жарнамасының тартымдылығы және престижділігі және т.б.

Қарастырылған мәселелерді тұжырымдай келсек: қоғамдық өндіріс көзқарасынан бизнесмен белсенді субъект рөлін атқарса, кәсіпкерлік процесс көзқарасынан белсенді рөлді тұтынушы атқарады және кәсіпкер бұл деректі елемей қоя алмайды.

Кәсіпкерлік процесс субъектісі ретіндегі мемлекеттің рөлі, іскерлік белсенділік ортада пайда болатын қоғамдық жағдайларға, ахуалдарға және мемлекеттің өз алдына қойған мақсатына байланысты әртүрлі болады.

Нақты жағдайларға байланысты мемлекет болуы мүмкін:

- Шағын және орта бизнес дамуына қолайсыз жағдай жасаса, немесе оны

шектесе, кәсіпкерлік дамуының тежеушісі;

- Мемлекет шағын және орта кәсіпкерліктің дамуына тікелей қарсы іс-әрекет жасамаса, оның дамуына мүмкіндік жасамаса, бөгде бақылаушы;
- Мемлекет кәсіпкерлік процеске тарту үшін жаңа агенттерді үнемі белсенді іздесе, кәсіпкерлік процесті жеделдетуші бола алады.

Жалдамалы жұмысшы да кәсіпкерлік идеяны жүзеге асырушы ретінде кәсіпкерлік процестің субъектілер тобына жатады. Кәсіпкерлік идеяның жүзеге асу нәтижелігі және сапасы жалдамалы жұмысшыға байланысты [8].

Әрбір экономикалық субъектінің өз мүддесі болатындығы мәлім. Ал, кәсіпкер мен жалдамалы жұмысшының жоспарларының бір бөлігі сәйкес келеді (табыс жоғарылаған сайын, жалақы да жоғарылайды), ал бір бөлігі қарама-қайшы сипатқа ие (кәсіпкер жоғары жалақы төлеуге мүдделі емес, ал жалдамалы жұмысшы жалақы жоғары болғанын қалайды). Мұндай жағдайда екі жақ өздерін қанағаттандыратын келісімге келеді. Осындай келісімдер кәсіпкерлік процестің екі субъектісінің қатынасының негізін құрайды.

Қазақстан республикасының «Жеке кәсіпкерлік туралы» Заңының қабылдауына (1996 жыл) байланысты осыған дейін қолданылып келген «шағын кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау туралы» Заң (1997 жыл) өз күшін жойды. Мұны айтып отырған себебіміз, шағын кәсіпкерлік субъектілері 2010 жылға дейін «Шағын кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау туралы» Заңында көрсетілген критерийлерге сәйкес анықталса, 2011 жылдан бастап «Жеке кәсіпкерлік туралы» заң бойынша анықталып келеді. Осы заңда анықталған критерийлерге сәйкес шағын және орта кәсіпкерлік субъектілерін анықтауға қол жеткізеді.

Шағын және ірі кәсіпкерліктің негізгі айырмашылықтары төмендегі 2-кестеден көріп отырыңдарыңыздай: шағын және ірі кәсіпкерліктің негізгі айырмашылық белгілері және олардың әрқайсысы үшін өзгешеліктері қарастырылған.

Еңбек бөлінісі негізінде қазіргі заман жағдайында әрбір бизнесмен терең мамандандырылған өндірісте қызмет атқарады.

Кез-келген кәсіпкер эффективті әріптестік байланыстарды қажет етеді: тек осы жағдайда ғана ол тұтас өндірістік процесте нәтижелі қызмет жасайды. Кәсіпкерлер жалпы экономикалық процестен салыстырмалы оқшауланған әріптестік байланысты ұстанғанда жағдай идеалды болады. Талдау үшін тұтас өндірістік процесті алсақ, ол көптеген фрагменттерден тұрады, олардың әрқайсысы кәсіпкерлік қызметте нақты орын табады.

Кесте 2. Шағын және ірі кәсіпкерліктің негізгі айырмашылық белгілері

Айырмашылық белгілері	Ірі кәсіпкерлік	Шағын кәсіпкерлік
Өндіріс және қызмет көрсету саласы	Ірі өнеркісіп салалары, жылу энергетикалық және мұнай газ кешендері	Өндіріс, сауда және қызмет көрсету
Стратегияны өзгерту	3-5 жыл	6 айдан 1 жылға дейін
Қызмет сферасы	Ірі қалалар мен өнеркәсіптік кешендер	Ірі және шағын қалалар
Бәсекелік ортаны құру	Нарықтың белгілі бір бөлігін жауап алғандықтан бәсеке шектеулі болады	Шағын кәсіпорындар саны көп болғандықтан бәсекелік орта күшті болады
Кәсіпорынды құру және тіркеу	Едәуір қаржылық шығындардың қажеттігі және тіркеу тәртібінің ұзақтығы	Бастапқы шығындардың аз болуы және тіркеудің оңайлығы
Жаңа жұмыс орындарын құру	Жаңа жұмыс орнын құру қарқыны едәуір төмен	Жаңа жұмыс орындары едәуір жоғары қарқынмен құрылады.
Басқару құрылымы	Күрделі	Қарапайым
Шешім қабылдау	Ұзақ уақытты қажет етеді	Аз уақытта және ұтымды шешім қабылдау мүмкіндігі
Басқару жүйесіндегі мүдделердің үйлесуі	Құрылтайшылар мен басқарушылар мүдделерінің арасында қайшылықтың туындау мүмкіндігі	Басқарушы және құрылтайшы бір адам болуы мүмкін, басқару жүйесіндегі мүдде қайшылығының жоқтығы

Нарықтық жағдайда кәсіпкер үнемі басқа кәсіпкерлермен байланыста болып, үнемі нәтижелі әріптестік қарым-қатынас іздеу үстінде болады.

Сонымен, бизнесмен өз қызметін ұйымдастыру кезінде әріптестерін кәсіпкерлік процесс субъектісі ретінде қарастырады. Әріптестердің қарым-қатынастарының нысанына кәсіпкердің қызметінің нәтижелілігі тәуелді.

Шағын және орта бизнес белсенділігінің мақсаты – сұранысқа ие және пайда әкелетін тауарды өндіру және нарықта сату немесе ұсыныс жасау. Пайда – өндіріс және нарыққа тауар шығару барысында және кәсіпкерлік шешімді дұрыс қабылдап, жүзеге асыру нәтижесінде түскен табыстың шығыннан кейін қалған бөлігі [6].

Бірақ, пайда алу тек бизнеске ғана емес, сонымен қатар басқа да іскерлік белсенділік нысандарына да тән нәрсе. Осыған байланысты кәсіпкерлік пайда және кәсіпкерлік табыс сияқты экономикалық категорияларға көңіл аудару керек. Инновациялық қызметтен түскен табыстар, яғни, өндірісті ұйымдастырудың жаңа әдістерін енгізуден түскен табыстар кәсіпкерлік табысты құрайды. Кәсіпкерлік табыс дегенде біз кәсіпкердің табиғи қасиетіне байланысты немесе сыртқы жағдайларға байланысты өндіріс факторларын жаңаша комбинациялау және талдай білуі арқылы түсетін қосымша табыс, басқарудан түскен табыс, артық табысты түсінуіміз керек.

Басқаша айтқанда, кәсіпкер пайдасы екі элементтен құрылады:

- іскер адамның әдеттегі пайдасы;
- іскер адамның әдеттегі пайдасынан артықшылық.

Екінші элемент кәсіпкерлік табыс (пайда) ретінде қарастырылады, яғни, инновациялық қызмет үшін және өндірістегі жаңашылдық үшін қоғамдық марапаттау нысандары .

Қазақстандағы шағын кәсіпкерлік субъектілерінің санының тұрақты өсуі және онда жұмыс істейтіндердің көлемінің артуына қарамастан шағын бизнес секторы мемлекет экономикасының мәселелерін шешуде айтарлықтай үлесі көп емес. Ол осы экономика секторының проблемаларымен түсіндіріледі: салық салу, несиелендіру, мемлекеттік органдармен өзара әрекеті және т.б. салалардағы мәселелер.

Сондықтан кәсіпкерлер алдында несиені алу кезіндегі немесе қаржылық көмек жағдайында әртүрлі кедергілер орын алады. Сол проблеманың ең бастылығының бірі- заң шығарушылық базаның тұрақсыздығы. Әрине, заңдар қабылданған, мысалы: "Жеке кәсіпкерлікті дамыту және қолдау» Заңы; "Шағын кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау туралы заңы"; "Шағын кәсіпкерлікті дамытуға мемлекеттік қолдауды күшейту және оны жандандыру жөніндегі шаралар туралы ҚР-ның Президентінің жарлығы және бүгінгі күні де қабылдануда. Бірақ бұл нормативтік құқықтық актілер іс-жүзінде толық жүзеге асырылмағандықтан еліміздің кәсіпкерлері үшін біршама қиындықтар туады. Ол нормативті-құқықтық актілердің орындалмауы, шағын кәсіпорындардың ісіне араласу, көптеген тексе-

руші және қадағалаушы басқару органдарына тексерушілік қызметтері шағын кәсіпкерлер жұмысының тоқтатылуына әсерін тигізеді. Бұл кедергілермен қатар, кәсіпкерлік қызметті бақылайтын салық инспекциясы, жергілікті әкімшілік бөлімдері, санитарлық-экологиялық инспекциялар, өрттен қорғау орталықтары және тағы басқасы кәсіпкерлердің мүдделерімен көзқарасына кеміте отырып, көп жағдайда заңдық және заң шығаушылық пен сот органдарының функцияларымен өкілеттіліктеріне иемденіп алды.

Бұл өз кезегінде бюрократизмге ұштасады, яғни ол дегеніміз заңсыз ақша талап етудің тиімді құралы болып табылады. Ауыр салық екі түрде жүргізіледі: Жартылай жария және жасырын. Жартылай жарияға, жергілікті өкілетті бастамасымен жүргізілетін кәсіпорындарға заң шеңберінен шығып кететін шекте, ақшалай санада салық салуы. Екінші форма- жасырын ауыр салық, нақтылы шенеуніктердің қалтасына тікелей пара түрінде түседі. Ол өз деңгейінде кәсіпкерлерге теріс ықпал етіп, олардың жұмысын жүзеге асыруға кедергі болады.

Келесі негізгі мәселе - ол тиімді қаржылық қолдауы, яғни кәсіпкерлердің инвестициялық несиелерді алуы болып табылады. Кәсіпкерлер Республиканың банк жүйесінен; шағын кәсіпкерлікті дамыту қорынан; Еуропалық Қайта құру мен дамыту банкісінің ашық несиелік тізбегінен; шағын кәсіпкерлікті қолдайтын басқа да қаржы көздерінен ала алады. Бірақ шағын бизнесті қолдау көздері анықталғанымен, оны қолдану инвестициялау механизмінің жетілдіруінің қажет етеді. Бұл тұрғыда несиелер алу кезінде кәсіпкерлер алдында жиі кездесетін кедергілерге жататындар: жоғарғы пайыз мөлшерлемесі; несиені қайтарудың қысқамерзімділігі; несиелер алуға құжаттар санының көптігі; кепілдікпен

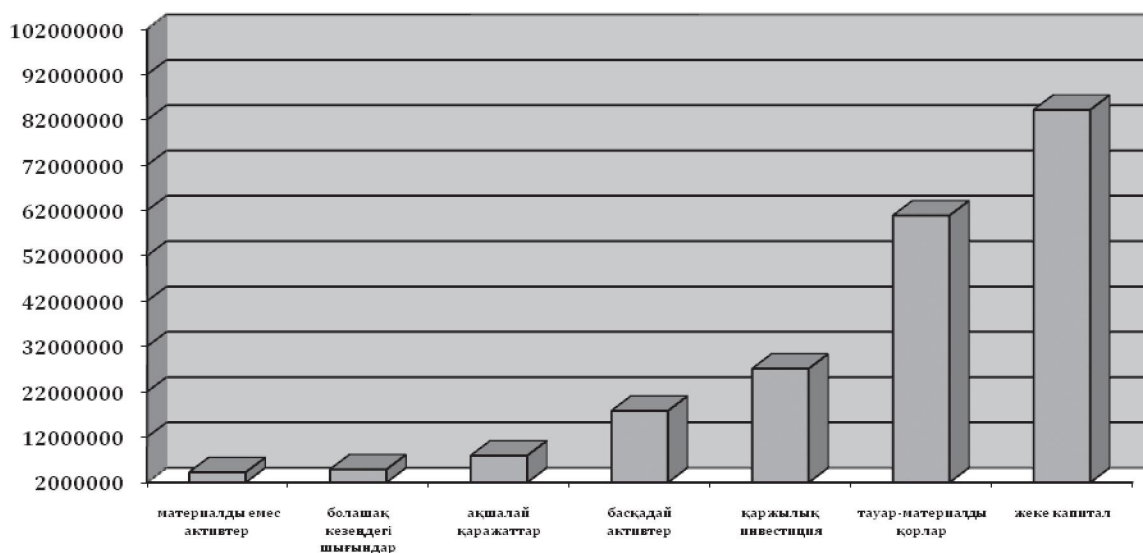
қамтамасыз ету проблемалары.

Несие алудың негізгі мәселелерін келесі факторларда да толықтырады: несиелер алу кезіндегі банктерге тапсыратын құжаттарды толтыру білімінің жетілмеуі; ақпаратпен толық қамтылмауы; бизнес -жоспарды жасаудың толықсыздығы; елдегі шағын кәсіпкерлікті дамытуға бағытталған несиелердің көздері туралы шетелдік, отандық бағдарламалардың ақпаратпен қамтамасыз етілмеуі. Аталған барлық факторлар кәсіпкерлік қызмет субъектілеріне несиелер алуға кедергі келтіреді.

Ел Президенті атап көрсеткендей: «Даму банкі мен Инвестициялық қорға барлық кәсіпкерлердің қолы жете бермейді. Сондықтан «Шағын кәсіпкерлікті дамыту қоры» өзіндік бір «үлкен қаржылық маркетке айналуы тиіс».

Осыған байланысты шағын бизнес субъектілерін қаржыландыру мәселесіне келетін болсақ, бүгінгі таңда еліміздегі шағын кәсіпкерлердің қаражат көздерінің 75%-жеке жинақтары мен туыстарының қаржы құралдарынан, 15%-сыртқы көздер, 10%-банктерден құралады.

Шағын кәсіпкерлікті дамытудағы негізгі проблемалардың ең маңыздыларының бірі - салық саясатының жетілмеуі болып табылады. Бұл мәселені заңдылық нормативті фактілердің жиі өзгеруі, салық салу қойылымдарының жоғары болуы, салық түрлерінің өте көпжақтылығы және салықтар мен төлемдерді жинаудың күрделі жүйесін жатқызуға болады. Ал шағын және орта бизнесті дамытуда салықтың маңызы зор. Салық кодексі қабылдағаннан кейін бұл кәсіпорындардың құрылуы мен жүзеге асуы қысқартылды. Негізгі себеп – кәсіпкерлікті дамытуды ынталандыру бойынша шаралар жүйесінің жоқтығы болды.

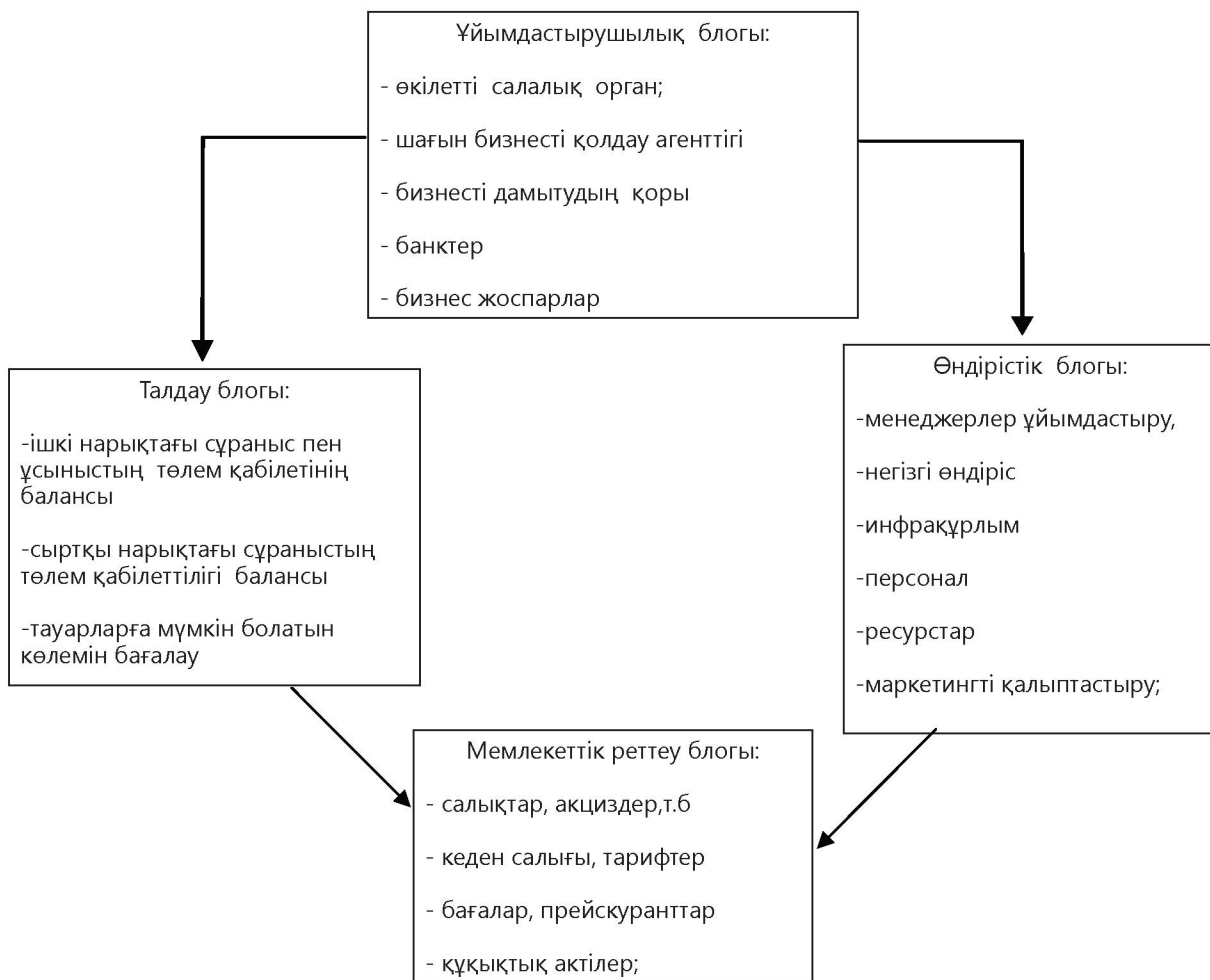
Сурет 1. Қазақстанда шағын кәсіпкерлік субъектілерінің қаржыландыру көздері

*ҚР-ның Статистика жөніндегі Агенттігінің мәліметі бойынша

Қазақстанда жылдан жылға шағын бизнесті дамыту бойынша ілгері қадамдар жасалуда. Мәселен, біз Қазақстанда жаңа бизнесті тіркеу үшін кейде қырыққа және одан да көп күнге созылатын кезеңді бастан кештік, ал бүгінде бұл рәсімдер 10 күнді алады. Бұл біздің еліміз үшін, әрине, үлкен прогресс. Сонымен қатар құқықтық қамтамасыз етілу тұрғысынан да айтарлықтай ілгерілеушіліктер байқалып отыр. Сонымен, шағын бизнестің құқықтық және ұйымдастырушылық тұрғыдан қамтамасыз етілуін саралау негізінде бизнестің осы түрінің дамуындағы ар-

тықшылықтар мен кемшіліктерді айқындадық, сонымен бірге оның құқықтық та, ұйымдастырушылық та сипатта қамтамасыз етілу барысына қатысты бірқатар мәліметтерді айқындадық. Бұл айқындалған мәселелер жұмыстың келесі тарауларында қарастырылатын мәселелер үшін негіз болып табылады[7].

Сонымен, әрбір кәсіпкер, іскер адам ретінде қарастырылады. Бірақ, нағыз кәсіпкер феномені туралы сөз болса, барлық іскер адамдарды кәсіпкерлер категориясына жатқызуға болмайды.

Сурет 2. Шағын кәсіпкерлікті ұйымдастыру нысандарының кеңейтілген сызбасы

Әдебиеттер:

1. Закон РК "О государственной поддержке малого предпринимательства" от 19.06.1997г., ст.4.
2. Сборник «Предприниматель и право», Издательский дом «БИКО», Алматы, 2010
3. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Дағдарыстан жаңару мен дамуға» атты Қазақстан халқына Жолдауы. Астана, 2011 ж.
4. Мамыров Н.К. «Основы предпринимательства», Алматы, Экономика, 2003
5. Попов В.М., Ляпунов С.И. Практика малого бизнеса. - М. 2001.
6. Виленский А. Этапы развития малого бизнеса. Вопросы экономики 2009.
7. Гайнутдинов Э.М. «Основы предпринимательства», Минск, «Высшая школа», 2011